

WIP POLICY BRIEF 1/2017

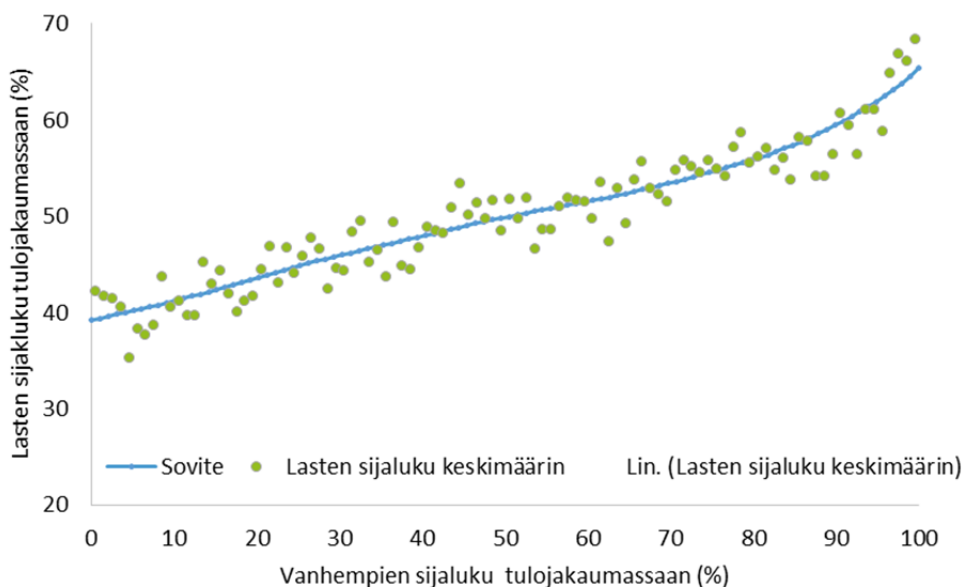
Mahdollisuuksien tasa-arvo, lähtökohdat ja politiikan keinot

1. Tuloerojen kasvua hillitsevä politiikka lisää myös mahdollisuuksien tasa-arvoa.
2. Voimavaroja suunnattava kouluille niin, että lähtökohtaerot kaventuvat
3. Kynnystä toisen asteen koulutukseen madallettava sen maksuttomuudella
4. Oppivelvollisuusiän nostamista 18 ikävuoteen valmisteltava

Suomen Akatemian Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittaman Työ, tasa-arvo ja julkisen vallan politiikka -konsortion tulonjaon dynamiikan lohkolla yhtenä tutkimuskohteena on ylisukupolvinen tuloliikkuvuus, so. peräkkäisten sukupolvien välinen tuloriippuvuus ja sitä välittävät tekijät, kuten koulutus.

Työpaperissa (Suoniemi 2017a) selvitimme, miten vuosina 1980-1982 syntyneiden tulot ja koulutusaste vuosina 2011-2012 (noin 30-vuotiaina) riippuu tuloasemasta heidän lapsuudessaan (kotitalouden ekvivalentit keskitulot vuosina 1995-1999). Suomessa lasten ja vanhempien bruttotulojen välinen järjestyskorrelaatiokerroin on merkittävästi alempi kuin Yhdysvalloissa mutta myös jonkin verran suurempi kuin muissa Pohjoismaissa. Riippuvuus on lisäksi selvästi suurempaa (tuloliikkuvuus vähenee) tulojakauman huipulla (kuvio 1).

Kuvio 1. Lasten ja vanhempien tuloaseman (%) välinen yhteys

Tasaisen tulonjaon ja ylisukupolvisen liikkuvuuden välinen yhteys

Mahdollisuuksien tasa-arvon kannattajat jakavat tuloeroihin vaikuttavat tekijät kahteen ryhmään. He korostavat, ettei tuloeroja ei pidä hyväksyä, jos ne ovat seurausta tekijöistä, joihin ihminen ei voi

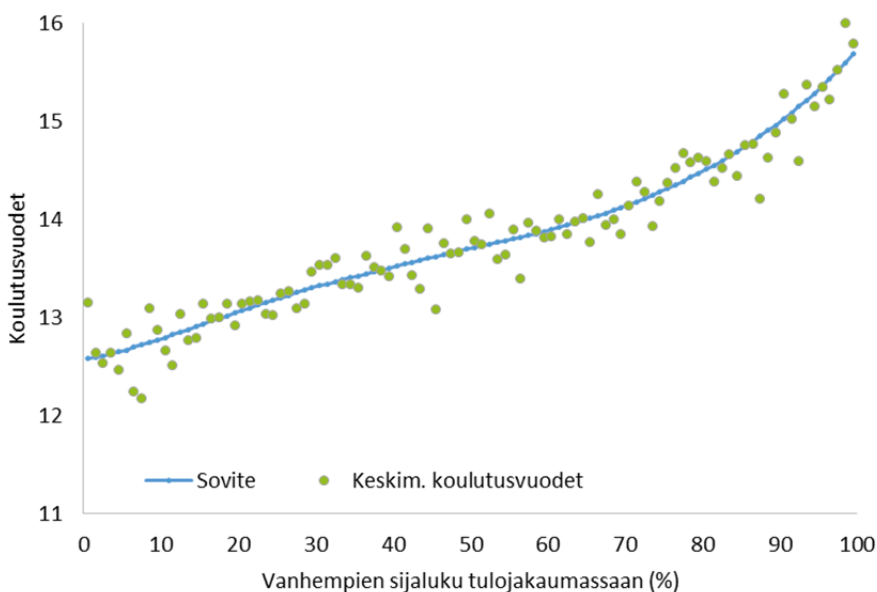
itse vaikuttaa, kuten perhetausta. Sen sijaan tuloerojen siihen osaan, joka syntyy yksilöiden vapaaehtoisten valintojen kautta, yhteiskunnan ei ole syytä puuttua. Ero on keinotekoinen ja vaikeasti havaittava. Lisäksi kansainvälisesti on havaittu vahva korrelaatio sukupolvien välisen liikkuvuuden ja maan tuloerojen välillä, niin että suurten tuloerojen maissa liikkuvuus on vähäisempää kuin pienten tuloerojen maissa. Vastaava riippuvuus pätee myös aluetasolla. Tästä syystä tuloerojen kasvua hillitsevä politiikka lisää myös mahdollisuuksien tasa-arvoa.

Tutkimuksemme keskeisestä vertailuvuodesta, 1995 vuoteen 2015, Suomen Gini -kertoimella mitatut tuloerot ovat kasvaneet 37 prosenttia, mikä voi siis merkittävästi heikentää tulevaisuudessa havaittavaa sukupolvien välistä tasa-arvoa. Yleisenä ratkaisuna mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumiseksi on kaventaa tuloeroja tai ainakin ehkäistä niiden kasvua.

Koulutuksella ja siihen panostamisella on merkitystä

Koulutus on yksilötasolla keskeinen tuloasemaan vaikuttava tekijä eikä opiskelun lopettaminen ilman tutkintoa kannata (Karhunen 2017). Tutkimuksemme tulokset osoittavat, että eri tutkintojen suorittamisasteet, koulutusvuodet ja henkilökohtaiset ansiotulot riippuvat merkittävästi vanhempien tuloasemasta. Koulutusvuosina mitattuna 10 prosenttiyksikön parannus lähtöasemassa (vanhempien tulojakaumassa), johtaa keskimäärin 3 kuukauden lisäykseen. Riippuvuuden muoto on hämmästyttävän samanlainen kuin tuloaseman osalta (Kuvio 2). Maisteritutkinnon osalta suorittamisaste kohoaa nopeasti vanhempien tulojakauman ylimmässä neljänneksessä (Suoniemi 2017a).

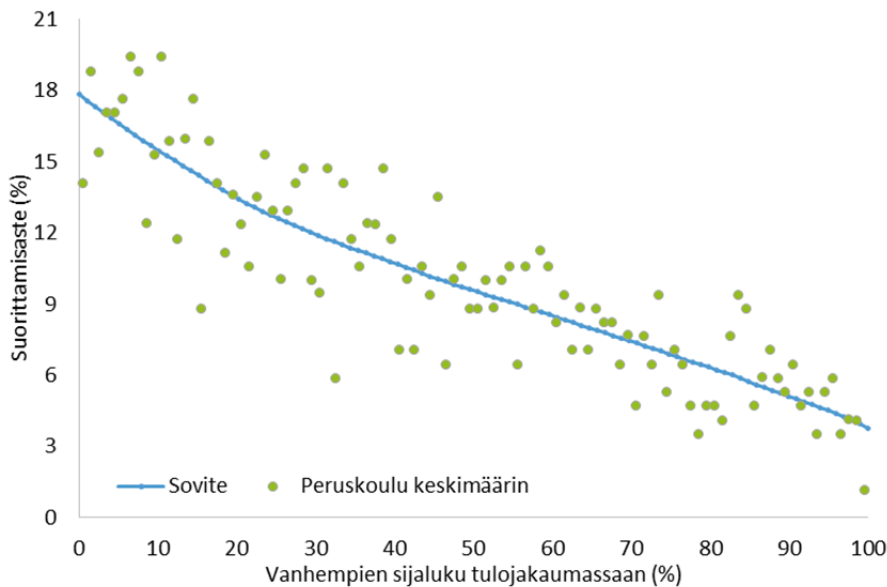
Kuvio 2. Lasten keskimääräisten koulutusvuosien ja vanhempien tuloaseman välinen yhteys

Vastaavasti vain perusasteen koulutuksen varaan jääneiden osuus laskee vanhempien tuloaseman myötä 18:sta prosentista alle 5:en prosenttiin (Kuvio 3). Pienituloisimmassa tuloneljänneksessä

lasku on selvästi jyrkempää kuin jakauman suurituloisemmassa osassa. Rahalla ja koulutuksen kustannuksilla on siis merkitystä ja koulutustuloksissa on selvää parantamisenvaraa.

Kuvio 3. Vain perusasteen suorittaneiden osuuden ja vanhempien tuloaseman välinen yhteys

Toisaalta tutkimuksessa tarkastellut syntymävuosikohortit ovat toistaiseksi jäämässä Suomen kaikkien aikojen koulutetuimpien kohorttien joukkoon (Kalenius & Karhunen 2017). Lisäksi Strategisen tutkimusneuvoston rahoittaman Tasa-arvoinen yhteiskunta ohjelman sisarhanke, Tuomas Pekkarisen johtama Oma linja -konsortio, on selvittänyt, että koululaisten PISA-tulokset kääntyivät selvään laskuun vuonna 2006. ja vuoden 2015 PISA-tutkimuksessa havaittiin sosioekonomisen taustan vaikutuksen oppimistuloksiin kasvaneen.

Koulutuksessa on tapahtunut muutoksia. Lukion suorittaneiden osuus ikäluokasta on alentunut tässä tarkastellusta. Lisäksi suomalaisen yhtenäiskoulun koulutiet ovat eriytyneet vuosituhannen vaihteesta (Seppänen ym. (2012). Koulupiirit muutettiin kuntien velvollisuudeksi osoittaa paikka lähikoulusta, mutta oppilaille annettiin mahdollisuus pyrkiä myös muuhun kouluun. Suuret kaupungit perustivat valikoivia painotetun opetuksen koululuokkia, jotka laajentuivat taideaineista tietoaaineisiin. Painotettuun opetukseen hakeutuminen tarkoitti käytännössä usein osallistumista soveltuvuuskokeeseen, ja siihen pääsyyn vaikutti sosioekonominen tausta. Näin synnytettyjä eroja kaventavana lääkkeenä on positiivinen diskriminaatio, jossa voimavaroja suunnataan kouluille niin, että lähtökohtaerot kaventuvat. Muuten vaarana on voimakas yhteys asuinalueiden sosiaalisen eriytymisen ja sosiaalisen liikkuvuuden välillä.

Norjalaisessa tutkimuksessa, Langørgen & Løkken (2017) saatiin vahvaa kvasikokeellista näyttöä siitä, että paikallisilla panostuksilla koulutusmenoihin on huomattavia vaikutuksia myöhempään tuloasemaan sekä miehillä ansioihin ja naisilla koulutustasoon.

Oppivelvollisuuden pidentäminen varteenotettava vaihtoehto

Peruskoulu-uudistus on lähihistoriassa merkittävin yksittäinen toimenpide, jolla koulutustasoa nostettiin ja lisättiin mahdollisuuksien tasa-arvoa. Tutkimuksen, Pekkarinen ym. (2009), perusteella Suomen peruskoulu-uudistus vähensi merkittävästi, jopa noin 20 prosenttia, isien ja poikien tulojen välistä korrelaatiota.

Suomessa olla syytä valmistella oppivelvollisuuden pidentämistä toisen asteen koulutukseen. Ensi vaiheessa kynnystä toisen asteen koulutukseen olisi madallettava sen maksuttomuudella ja riittäväällä opintotuella. Lukiota ja ammatillista koulutusta osin yhdistämällä voitaisiin koulutuksen umpikujia välttää paljon helpommin kuin nykyisessä järjestelmässä. Nythän myös korkeakouluhakua ollaan painottamassa pääsykokeista lukio-opintomenestyksen suuntaa. Kustannuslisä ei ole kovin mittava. Ensimmäisen lukuvuoden ottaminen oppivelvollisuuden piiriin aiheuttaisi kuntien menoissa lisäyksen, joka jäisi kustannushaarukan (17-27 miljoonaa euroa) ylärajallakin alle 30 miljoonan euron (Kuosmanen & Moisio 2014).

PALKANSAAJIEN TUTKIMUSLAITOS

Ilpo Suoniemi
Tutkimuskoordinaattori

Viitteet

Langørgen, A. & Løkken, S. (2017), [Local Government Education Spending and Intergenerational Mobility](#), mimeo.

Karhunen H. (2017), [Nuoret eivät pärjää ilman oikeanlaista koulutusta](#). Tieto&trendit 7.3.2017.

Alexi Kalenius ja Hannu Karhunen (2017), [Koulutustason nousu on pysähtymässä](#), Tieto & trendit 2.11.2017

Kuosmanen I ja Moisio A. (2014), [Oppivelvollisuuden pidentämisen kustannusvaikutukset](#), VATT Muistiot 39.

Pekkarinen, T. & Uusitalo, R. & Kerr, S. (2009), *School Tracking and Intergenerational Income Mobility: Evidence from the Finnish Comprehensive School Reform*, *Journal of Public Economics*, 93, 965–973.

Seppänen P., Rinne R. & Sairanen V. (2012), *Suomalaisen yhtenäiskoulun eriytyvät koulutiet*

[Oppilasvalikointi perusopetuksessa, esimerkkinä Turun koulumarkkinat](#), *Yhteiskuntapolitiikka* 77 (2012):1, 16-33.

Ilpo Suoniemi (2017), [Tuloliikkuvuus ja mahdollisuuksien tasa-arvo](#), *Talous & Yhteiskunta* 2/2017: 26-31.

Ilpo Suoniemi (2017), [Intergenerational mobility and equal opportunity, evidence from Finland](#), *Labour Institute for Economic Research WP 312*, ajantasainen.